De Levende Natuur 77 (9):191-195 (1974)

Vogelwaarnemingen op Schiermonnikoog in juni 1974

G. L. OUWENEEL

Na de avifauna's van Texel, Vlieland en Terschelling verschenen onlangs van de hand van R. Mooser in de serie Wetenschappelijke Mededelingen (W. M. nr. 95) van de K.N.N.V. een beschrijving van de avifauna van een vierde waddeneiland: Schiermonnikoog. Deze uitgave is om meer dan één reden uiterst welkom. In de eerste plaats doordat hiermee, naast de bovengenoemde avifauna's, de rapporten van Braaksma over de vogels van Rottumeroog en Rottumerplaat, het Balgzandrapport en de publikaties over de Dollard, ook van dit deel van het waddengebied de avifaunistische rijkdom wordt vastgelegd. Voorts is zij van belang in verband met eventuele ontwikkelingen en plannen op het eiland zelf en tot slot geeft het de bezoeker een genoegen zijn eigen waarnemingen te vergelijken met de gegevens die in deze publikatie zijn samengebracht.

De auteur stelt in zijn inleiding dat het rapport o.a. dient te worden beschouwd als een uitgangspunt voor het verder volgen van de avifauna. Onderstaand volgen een aantal waarnemingen en indrukken met betrekking tot de vogels, opgedaan in de tweede helft van juni 1974 tijdens een vakantie van twee weken op Schiermonnikoog.

De aantallen broedparen weidevogels die Schiermonnikoog herbergt, liggen op een hoog niveau. Mooser geeft voor 1967 op 900 paar Scholeksters, 250 paar Kieviten, 20 paar Watersnippen (voorzichtige taxatie), 120 paar Grutto's, 170 paar Tureluurs en 30 paar Kemphanen.

Hoewel in verband met de broedtijd de kwelders niet werden bezocht, kreeg ik met name van de Grutto en de Kemphaan de indruk dat dit aantal in 1974 niet werd bereikt. Het aantal Grutto's viel eigenlijk tegen, waarbij het bedenkelijk was dat in de Banckspolder zich gezelschappen van maximaal enkele tientallen Grutto's ophielden. Deze vluchten bevatten geen eerstejaars vogels, zodat het aannemelijk lijkt dat het hier ging om vogels met een verstoorde broedcyclus. Stellig speelt het vervroegde en verbeterde maaien de soort parten. Kemphanen waren relatief schaars: maximaal een viertal mannetjes hield zich op bij de Westerplas, maar op een kampplaats in de Banckspolder waren op 27 juni 7 mannetjes. Van de Tureluur (fig. 1) waren wel alom pulli te zien. In de Banckspolder hielden de ouderparen met jongen zich vooral op in de in die periode nagenoeg droogstaande, slikkige scheidingssloten tussen de weidepercelen; het feit dat de pulli van de Tureluur klaarblijkelijk spoedig naar deze sloten worden geleid, vormt wellicht een oorzaak van het gunstiger overlevingspercentage van de jonge Tureluurs ten opzichte van de gruttopulli. Naar Nederlandse begrippen gemeten is de broedvogelstand van de Watersnip dicht en de populatie leek ten opzichte van de in de avifauna opgegeven aantallen zeker niet teruggelopen. Rond en tussen de beide dennenpercelen waren in de avonduren voortdurend Houtsnippen op territoriumvlucht te zien. De vogels leggen op deze vluchten betrekkelijk grote afstanden af, waardoor een aantalsschatting slechts onder voorbehoud is te maken. De taxatie dat op

17 juni 's avonds tenminste 7 vogels in dit gebied in de lucht waren, is niet te optimistisch. Alleen op 27 juni zag ik Kluten en wel 5 vogels op de westpunt. De traditionele broedplaats werd niet bezocht, maar ik vernam dat bij hoge waterstanden einde mei veel legsels waren uitgespoeld. Op de westpunt huisden ook Strandplevieren; op 25-6 nam ik ter plaatse een ouderpaar met 3 pulli waar, terwijl er nog tenminste 5 andere paren verbleven. Van de Bontbekplevier zag ik op twee data alleen een solitaire vogel.

Een tweede groep die haar stempel drukt op de eiland-avifauna, is die van de meeuwachtigen. Nadat volgens de avifauna het aantal broedparen Visdiefjes in de tweede helft van de jaren zestig tot slechts enkele tientallen stuks terugliep, is de soort nu weer wat toegenomen. Vier vestigingen konden worden gelokaliseerd: de grootste voorbij het Willemsduin met ca. 125 paar, twee kolonies op de strandvlakte met in totaal 30-35 paar en dan nog de vestiging op de beweide kwelder. De schatting dat in 1974 tenminste 200 paar Visdieven op Schiermonnikoog huisde, lijkt wel reëel. Tweemaal hoorde en zag ik een Noordse stern, waarvan één alarmerend in een van de kolonies op de strandvlakte. Naar ik vernam waren einde mei twee dwergstern-vestigingen (fig. 2) weggespoeld; ik zag deze soort eens: 2 vogels bij de Oude Pier op 27 juni. Grote sterns waren dagelijks te zien, zowel boven Noordzee en Waddenzee als boven het eiland. Terzijde zij hier vermeld dat eind-juni 1958 nog enkele grote-sternpulli in de vogelkolonie werden aangetroffen, zodat deze soort in 1958 nog in ieder geval op Schiermonnikoog heeft gebroed. De grootte van de zilvermeeuwpopulatie is bij een incidenteel bezoek moeilijk te taxeren. In ieder geval leek deze nu ten opzichte van 1963, het laatste jaar dat ik de kolonie bezocht, aanzienlijk groter. Waarschijnlijk lag het aantal broedparen in 1974 tussen de 3000 en 4000. Tussen de Zilvermeeuwen werden op 23 juni diverse alarmerende Kleine mantelmeeuwen gezien.

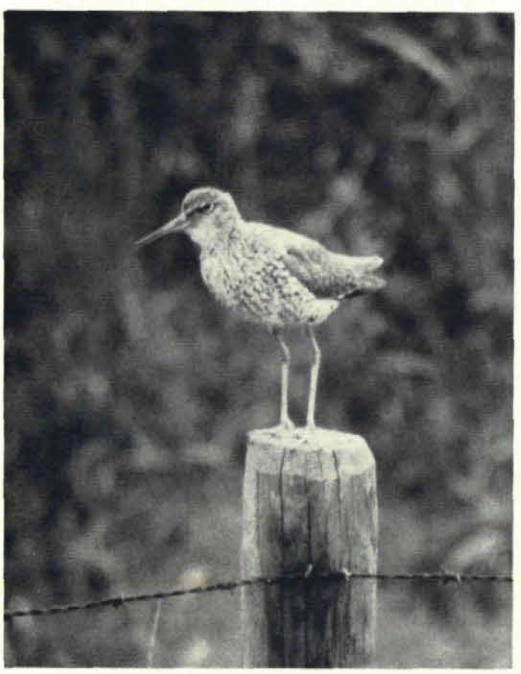

Fig. 1. *Tureluur.*

Bijzondere belangstelling ging uit naar de zangvogels en wel met name naar die soorten waarover in Europa de laatste jaren berichten vallen te beluisteren over achteruitgang. Eerst de insekteneters: van de Sprinkhaanrietzanger werden op 17 juni tussen de Badweg en de Prins Bernhardweg op een excursie 9 zingende exemplaren gehoord. Daar dit waarschijnlijk niet de gehele populatie van deze strook betrof en ook elders nog verscheidene vogels werden gehoord, lijkt het aannemelijk dat het vastgestelde kwantum voor de jaren 1967-1970 — minimaal 10 en maximaal 25 paar — ook in 1974 werd bereikt. Zowel Rietzanger als Kleine karekiet hoorde ik alleen bij de Westerplas en, van beide 1 mannetje, langs de Reddingsweg. Opmerkelijk was de aan-

Fig. 2. *Dwergstern.*

wezigheid van een zingende Bosrietzanger in een verruigd duindoornstruweel op de Oosterkwelder ter hoogte van paal 10. In hetzelfde struweel zong ook een Fitis. Op twee plaatsen in het dorp was er geregeld een zingende Zwartkop te horen, zodat het aannemelijk is dat het hier om broedvogels ging. De Tuinfluiter was schaars: alleen op 21 juni hoorde ik een exemplaar in de Dennen en op 25 juni een vogel in de eendenkooi. Een van de soorten waarvan alom een achteruitgang wordt gesignaleerd, is de Grasmus. De avifauna schat het aantal broedparen in 1967 op 80. De mening dat in 1974 dit niveau weliswaar niet werd bereikt maar toch stellig niet aanzienlijk lager zal hebben gelegen, is echter slechts gebaseerd op indrukken, zodat een voorbehoud moet worden gemaakt. De Braamsluiper werd op vier plaatsen zingend gehoord, namelijk twee in het dorp, één in het Hertenbos en één bij het begin van de Reddingsweg. De algemeenste insekteneter is de Fitis; van de Tjiftjaf werden slechts twee zingende exemplaren gehoord. Van de Grauwe vliegenvanger kon ik in totaal 5 paar lokaliseren, te weten één in de eendenkooi, 3 paar langs de zuidrand van de Tweede Dennen en één langs de noordrand van dit complex. In de Tweede Dennen trof ik ook een nestkast met een paartje Bonte vliegenvangers; de vogels hadden jongen. Mooser vermeldt in zijn publikatie voor de jaren 1969-1970 voor de Tapuit 20-25 paar, voor het Paapje 30 paar (schatting 1967) en voor de Gekraagde roodstaart 8-10 paar. Ook hier geldt het voorbehoud dat het duingebied, althans verreweg het grootste deel, niet dan globaal en alleen vanaf de schelpenpaden werd bekeken, maar desondanks geloof ik dat deze drie soorten in 1974 niet aan de hierboven genoemde aantalniveaus kwamen. Van de Gekraagde roodstaart nam ik slechts één paar waar en wel langs het Jacobspad en de beide andere soorten waren schaars. Een genoegen was het dat op 5 verschillende plaatsen op het eiland geregeld Grauwe klauwieren te zien waren. Van der Wal, de jachtopziener, dacht dit seizoen op 7 paar te kunnen rekenen. Mooser geeft voor 1968 2 paar, voor 1969 4 à 5 en voor 1970 6 paar op. Hoewel deze soort in de jaren vijftig stellig talrijker was, blijkt de stand over de laatste jaren zich te kunnen handhaven.

Een viertal soorten moet nog worden ge-

De Levende Natuur 77 (9):191-195 (1974)

noemd: De Gele kwikstaart nam ik niet waar; Mooser noemt deze soort een zeer schaarse broedvogel, waarbij het in 1970 de vraag was of deze in dat jaar tot de broed-avifauna kon worden gerekend. Enkele malen werd een Grote lijster gehoord en/of gezien, te weten bij de eendenkooi en langs de zuidrand van de Tweede Dennen. Bij de Westerplas waren voortdurend Baardmannetjes waar te nemen en het leek aannemelijk dat deze vogels hier broedden. Tot slot zij vermeld dat de Barmsijs óók op Schiermonnikoog als broedvogel toeneemt. Op grond van de aantallen die voortdurend in en rond de bossen te zien en te horen zijn, lijkt het waarschijnlijk dat het eiland nu enkele tientallen paren herbergt.

Het waterwild vormt een vierde categorie. Zowel qua soort als aantal biedt de Westerplas aan veel eenden onderdak. Tijdens het verblijf was het niet zo bijzonder daar 7 à 8 soorten te zien en op 27 juni, toen er ook een Casarca-mannetje aanwezig was, waren er 10. Hierbij was geen Zomertaling, die trouwens op geen enkele datum hier noch elders werd waargenomen. Steeds waren op de Westerplas te zien Wintertalingen (max. 10 op 16 juni), een Krakeend (♂), Smienten (max. 3, alle ♂ ♂) en Slobeenden, alsmede Kuifeenden met verscheidene tomen pulli en van de Tafeleend 1 wijfje met 2 jongen. De Kuifeend vertoont ook hier een expansie: afgezien van de paren in de Westerplas waren er ook in de sloten van de Banckspolder wijfjes met jongen: op 29 juni in de sloot langs de waddendijk alleen al 5 wijfjes met tomen van uiteenlopende grootte. Eidereend en Bergeend zijn de karakteristieke eenden van het waddengebied. Op 17 juni werden de eerste bergeendpulli gezien en op 22 juni de eerste eidereendpulli, nl. een toom van 12 stuks ten oosten van de nieuwe aanlegsteiger. Einde juni hadden nog maar enkele paren Bergeenden pulli

Fig. 3. *Blauwe kiekendief*, ♀.

aan de wadkant weten te brengen. Er waren nogal wat Bergeenden die in het dorp nestelden en het viel mij op dat een wijfje met haar jongen zich dagenlang schuil hield in een klein dicht duindoornstruweel naast mijn vakantieverblijf. De vogel ondernam dus de tocht naar de Waddenzee niet. Overigens, de „dorpsbergeenden" die dat wel deden, waren, voor zover ik althans kon nagaan, de pulli binnen de kortst mogelijke tijd kwijt aan honden, katten en mensen. In tegenstelling tot de Bergeend, die paniekerig gaat rondvliegen, stelt de Eidereend zich op de tochten naar de Waddenzee weerbaarder op: het wijfje verzamelt de jongen onder zich en ageert tegen de marauderende Zilvermeeuwen.

Vervolgens de roofvogels. Mooser meldt voor de Blauwe kiekendief (fig. 3) één broedgeval in 1968 en 1969 en twee in 1970. Sindsdien is het aantal broedparen jaarlijks toegenomen, zodat er in 1974 op 7 paar kon worden gerekend. Op 28 juni zag ik de eerste vliegvlugge jonge Blauwe kiekendieven, 4 vogels uit één nest. Opmerkelijk was dat het mannetje van dit broedpaar bij vermeend alarm zich steeds zette in de

De Levende Natuur 77 (9):191-195 (1974)

top van een ruim 10 meter hoge den en daar ging zitten roepen. Overigens zag het er naar uit dat dit mannetje ook gepaard was met een wijfje dat enkele honderden meters oostelijker haar nest moest hebben; zoals bekend is bij de Blauwe kiekendief polygamie regelmatig vastgesteld. Of de Bruine kiekendief dit jaar broedde kon niet met zekerheid worden vastgesteld. Enkele malen werd boven de binnenkwelder een solitair wijfje waargenomen. De derde roofvogel was de Torenvalk, waarvan in ieder geval een paartje huisde in de eendenkooi.

Als slot van het relaas over de broedvogels zij vermeld dat alleen op 19 juni in de eendenkooi een paartje Tortelduiven werd waargenomen. Bijzonder schaars vond ik ook de Holenduif, waarvan slechts op twee data een paartje respectievelijk een solitaire vogel gezien werd.

Ik kreeg de indruk dat over het algemeen het publiek zich wel hield aan de voorschriften met betrekking tot het niet betreden van de tijdens de broedtijd gesloten eilandgedeelten. Honden — blijkbaar door toeristen en masse meegevoerd — gaven wel problemen. De beesten worden te weinig aan de lijn gehouden en tweemaal werd meegemaakt dat een loslopend dier een vogeljong bemachtigde en doodbeet. De eigenaar reageerde dan wel onthutst en lijnde de hond aan, maar zowel de predatie als de onrust die zo'n beest veroorzaakt is onnodig en onaanvaardbaar.

Nog enkele aantekeningen met betrekking tot de niet-broedvogels. De tweede helft van juni excelleert niet door trekactiviteiten en qua soort en aantal waren er dan ook maar weinig niet-inlandse broedvogels. Het aantal waargenomen Groenpootruiters doet vermoeden dat deze overzomerden: op 15 juni 1 exemplaar, op 22 juni 2, op 26 juni 13 vogels invallend op de Westerplas bij opkomende vloed en op 27 juni 5 exemplaren op de plas. Zwarte ruiters waren op alle bezoekdata op de Westerplas aanwezig en op 17 en 27 juni was er een Witgatje. Voorts waren er aan de wadkant overzomerende Zilverplevieren, Rosse grutto's en Bonte strandlopers te zien. Boven de Noordzee nam ik enkele malen Zwarte zeeëenden waar en op 18 juni zag ik bij paal 9 enkele honderden meters uit de kust een adulte Jan van Gent.

Er vonden boven het eiland in die tweede helft van juni nog opvallende verplaatsingen van Gierzwaluwen plaats. Deze soort broedt er niet. Op 17 juni stond er een NO-bries. De gehele dag kwamen er kleine groepjes Gierzwaluwen door, duidelijk Noordoost gericht. De volgende dag, de 18e, was de wind naar West gedraaid en in sterkte toegenomen tot 4-5. Bij paal 9 zag ik binnen twee uur 5 Gierzwaluwen recht uit zee het eiland binnenvliegen. Later tijdens het verblijf zag ik nog op drie data Gierzwaluwen waarvan op twee data, de 22e en de 23e, van noordoostelijk gerichte trek sprake was. Hoewel ik nergens terugtrek van Gierzwaluwen in de tweede helft van juni beschreven vond, ben ik mij gaan afvragen of niet-broedende Gierzwaluwen ook op een gevorderd tijdstip in het seizoen, wellicht onder invloed van aantrekkelijke winden, opnieuw trekverplaatsingen kunnen uitvoeren.